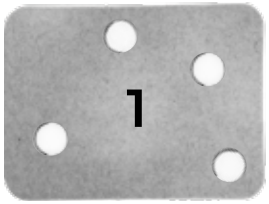

1

To je jutro više ličilo na jesen nego na rano proleće, koje mesecu martu nekako bolje pristaje. Još uvek nage topole pokraj puta odavale su utisak kao da lebde iznad magle polegle po ravnom, pravom drumu. Stari ali nepohabani asfalt proizvodio je sitne vibracije, terajući ostareli „folksvagen“ da zvuči potpuno drugačije nego što je profesor Zorić inače navikao. To ga je nerviralo. Nervirala ga je i navigacija na telefonu, koja je na mestu gde je profesor postavio kao krajnje odredište pokazivala samo prostranu livadu. Čak je i drum kojim se kretao na toj mapi bio samo dopola ubeležen. Jedino ga je, na neki pomalo morbidan način, smirivala Mocartova *La Crimosa* s radija.

Poput kula na izmaštanom zamku iz magle proviriše masivni kameni stubovi u koje behu uzidane stražare, svaka sa po jedne strane glomazne kovane kapije čije je samo jedno krilo moglo propustiti i dosta veći automobil od profesorovog. Umorni „folksvagenov“ bokser kao da odahnu kada profesorova noga pritisnu kvačilo, kočnice zacijukaše i automobil sad dosta tiše kliznu kroz otvoreno krilo kapije iza koje se nalazila montažna portirnica, nalik na radničke kontejnere s gradilišta. Kroz odškrinuti prozorčić iz prijavnice škiljilo je pospano oko neobrijanog čoveka, odevenog u raskopčanu, gužvavu plavu uniformu. Beše zadrigao, povećeg podvaljka i dosta neprijatnog nastupa, iako još uvek ništa nije izgovorio. Disanje mu je podsećalo na groktanje, protezao se lenjo, vidno nezadovoljan što ga bilo ko uznemirava. Coknu jezikom, vadeći ostatke večere između zuba, što je ujedno bilo i nemušto pitanje upućeno profesoru: „Dobro jutro, izvolite, kako bih mogao da vam pomognem?“

Profesor se beše neprirodno izdužio kako bi preko suvozačkog sedišta dohvatio motalicu na vratima i otvorio prozor, što bi mu, pomisli, znatno olakšalo komunikaciju s bezvoljnim obezbeđenjem. Kako se samo prevario. Komunikacija ništa lošija ne bi bila ni kroz zatvoren prozor.

– Dobro jutro – prostenja profesor još uvek se trudeći oko otvaranja prozora. Neobrijani tip iz prijavnice neljubazno i nadmeno klimnu glavom na to i dalje uporno ne puštajući glasa. – Ja bih kod doktora Kozarčanina.

– Imate zakazano?

Prozukli krkljavi glas, očito načet cigaretama i alkoholom, iznenadi profesora isto koliko i samo pitanje da li ima zakazano.

– Ne, ne... nemam zakazano, on je mene zvao, treba mu pomoć oko jednog pacijenta – sam je sebi izgledao kao da se pravda. Za to vreme zadrigli je klimao glavom s dubokomislećim izrazom na licu.

– I vi ste doktor? – zakrklja.

– Neka vrsta... – nervirao je profesor sebe jer je nastavljao s pravdanjem.

– Psihijatar?

– Istoričar.

Zadrigli istegnu podvaljak, podiže pogled i s čuđenjem zavrte glavom.

– Ličnu kartu dajte...

Profesor jedva pruži dokumenta kroz prozor, čak je i zadrigli morao prilično da se potrudi kako bi dohvatio ličnu kartu. Sve je to debelog nerviralo, a ni profesor nije baš bio srećan.

– Pokupićete je u odlasku. Sad samo pravo, prođite upravnu zgradu i kapelu i videćete parking s leve strane. Doktor je, pretpostavljam, u viziti, ali sačekajte ga. Javite se kolegama iz obezbeđenja na samom ulazu u Paviljon 1. Prosto je... – kao da je odjednom postao dosta ljubazniji.

Auto zaštekta dosta snažnije nego što je povukao, uz blagi trzaj. Druga brzina ga malo utiša, s trećom već ponovo utonu u maglu. Imalo je solidne vožnje do zgrade s fasadom iz tridesetih godina prošloga veka za koju se moglo pretpostaviti da je upravna zgrada, kako ju je oslovio neprijatni lik iz obezbeđenja. Iza nje se odmah nalazilo visoko zdanje polulučnih ulaznih vrata, bez prozora i ukrasa. Jasno je bilo da je to kapela. Profesoru je zasmetalo to negostoprimstvo – ulaziš i pravo baš na kapelu, ali pretpostavljao je da za to ima praktičnih razloga. S tim mislima je i zaustavio automobil ispred prizemne zgrade čiju dužinu nije mogao odrediti jer se gubila u magli. Iznad ulaza koji se s parkinga uzdizao s nekoliko stepenika pisalo je Paviljon 1. Pre nego što je izašao iz kola, profesor proveri sivkasti predmet smešten, poput dokaznog materijala u policijskim filmovima, u providnu najlonsku kesu. Zadrža svoj pogled na njemu. Predmet je izgledao kao da su deca pokušavala da naprave tortu od blata i peska. Prekri ga pažljivo jaknom i izađe na hladno jutro u svom somotskom bež sakou. Udahnu duboko pošto zaključa auto i skoro dečačkim korakom savlada onih nekoliko stepenika do ulaznih vrata.

***

Dugački hodnik završavao se vratima s rešetkama iza kojih su se videli beli mantili osvetljeni treperavim neonkama kako užurbano obavljaju jutarnju rutinu. Iza hodnika je opet bio hodnik. Profesor je sedeo strpljivo, uznemiren jedino željom za duvanom, ali ni ona još uvek nije bila nepodnošljiva. Uredno je delio osmehe svakome ko bi prošao kraj njega, bilo da je u beloj bluzi, mantilu ili pidžami. Ljubazni momci iz obezbeđenja, za razliku od kolege na kapiji, rekli su mu da sačeka doktora tu u hodniku i da doktor samo što nije završio vizitu. Nudili su mu i kafu, što je on odbio, znajući da će mu kafa samo produbiti želju za duvanom.

Na drugoj strani hodnika, suprotno od vrata s rešetkama gde je sve vrvelo od posla, nalazila su se mala metalna vrata iza kojih je izvirivao mrak. Nedaleko od njih jedan čistač je ribao pod, onom četkom sastavljenom od niza trakica za koju profesor nije imao ime, jednostavno ju je zvao „štroka" i svi bi u njegovoj okolini znali o čemu se radi. Čistač ju je povlačio umorno i lenjo u istom ritmu s nogom na koju je, kako se profesoru učini, šepao. Zamišljeno je gledao u pod dok je obavljao ne baš inspirativan posao. Hodnik u kome su se sada nalazili samo njih dvojica naglo ispuni gotovo perfektna tišina. Začu se samo kako čistač pljesnu mokrom četkom o pod pošto ju je prethodno dobro nakvasio. A onda ponovo tišina... teška. Tama iza onih vrata kao da pokulja u hodnik i profesor posta uznemiren. Nije to odavao. I dalje je sedeo na klupi u hodniku sa spremnim smeškom, ali mu je nešto nalik strahu stezalo srce i kratilo dah.

– Izvinite na čekanju! – odjeknu zvonak tenor i prenu hodnik iz tišine, a profesora iz misli, prestravivši ga.

– Ma, ništa... – uspeo je brzo da se pribere. Ispred njega je stajao mlad čovek obrastao u gustu podužu bradu i prilično neurednu kosu.

Mrzeo je stereotipe, naročito one tipa da supružnici s vremenom počinju da liče jedno na drugo, da psi liče na vlasnike ili obratno, nije bio siguran... A među sličnim stereotipima bio je i onaj da psihijatri takođe s vremenom počinju da liče na svoje pacijente. Ipak, izgled ovog momka bio je na ivici da opravda baš taj stereotip o psihijatrima. Možda se samo stopio sa sredinom, pravdao ga je profesor u sebi, pa ipak otrese glavu u nadi da će tu vrstu misli oterati kao što pas stresa kišnicu sa sebe. Tamne oči iza obraslog lica bile su jasne, vesele i inteligentne, ali je ujedno bilo nečeg nedokučivog u njima. Osmeh koji izroni iz brade bio je više nego dobronamerna i jasna dobrodošlica. Mantil mu je, čini se, bio mali ili jednostavno nije bilo predviđeno da se nosi preko debelog *hvala ti, bako,* džempera.

– Ja sam doktor Kozarčanin – pružao mu je momak ruku, srdačno se osmehujući i dalje.

– Profesor Zorić – tiho odgovori na ovo upoznavanje, prihvatajući hladnu doktorovu ruku.

– Ne bih da vam oduzmem suviše vremena, pa bih da počnemo odmah, ako nemate ništa protiv.

– Odlično, bio bih vam zahvalan.

– Todore – viknu doktor. Čistač koji je bezvoljno vukao onu trakastu četku po ulegnutom hodniku podiže pogled. – Molim vas, recite sestri Milici, ako može, da donese jednu kafu i... – pogleda profesora pravo u oči izvivši obrve upitno.

– Čaj... čaj bi bio super – jedva se snađe profesor.

– I jedan čaj. Koji ćete čaj? Hibiskus, šipak, nana... – trudio se doktor da bude što ljubazniji.

– Ma... bilo koji... – pomalo bezvoljno odgovori profesor željan da se što pre pređe na stvar.

Čistač zabode četku u crvenu plastičnu kofu, začu se: „Buć", te klimnu glavom i nestade iza nekih bočnih vrata vukući jednu nogu.

– Jeste li nekada bili u ludnici, profesore? – izlete novo pitanje ispod razrasle brade.

– Bio sam svojevremeno poslanik u jednom mandatu u Saveznoj skupštini... Ako me to pitate – dočekao je profesor spremno ovo pitanje, a iskreni zarazni smeh njegovog domaćina prolomi se pustim hodnikom.

– Pođite sa mnom – uhvati doktor Kozarčanin svog gosta pod ruku i povede ga niz hodnik. – Da li vam je poznato ime Dragutin Vojinović?

– Ne – nakon kraćeg razmišljanja odgovori profesor.

– A selo ili zaselak čije je ime Gornje Selo? – nastavljao je doktor s propitivanjem.

– Ne – zavrte opet glavom profesor Zorić, a sagovornik ga na to stegnu za mišicu i zaustavi se.

– Ček, ček... Znate li onaj vic kada čovek zove vidovitu Zorku i kaže: „Halo, je l' to vidovita Zorka?" Ona kaže: „Jeste, a ko je to?" „Eee, Zorka, loše smo počeli..." Tako i ova situacija s nama dvojicom. Prevalili ste toliki put da biste mi u dva kratka „ne" uništili celu priču. Znači, ili nešto krijete ili ste totalno senilni...

Profesor se trže i izvuče ruku iz doktorovog stiska.

– O čemu se radi?

– Da počnemo iz početka? – savi doktor glavu i pogleda svog gosta ispod oka s čudnim smeškom koji mu proviri iz brade.

– Ajd – gotovo frknu profesor.

– Dakle, da li Vam je onda poznato ime Vidoje Vojinović? – kako doktor izgovori ime, gost se trže.

– Daaa... – izgovoriše obojica istovremeno.

– A selo Stričević? – podiže doktor obrve.

– Naravno, pa tako kažite. Što me zbunjujete? – odahnuše obojica i nastaviše niz hodnik.

– Dragutin Vojinović je unuk Vidoja Vojinovića. On je moj pacijent, pokazaću vam ga.

Priđoše malim metalnim vratima u dnu hodnika iza kojih je bio samo mrak. Profesor ne vide kojim prekidačem je doktor Kozarčanin upalio škiljavu tihu lampu koja se nalazila u prostoriji u kojoj je na starom metalnom bolničkom krevetu ležao ispijeni čovek čije se godine nisu mogle lako odrediti. Bio je bled, upalih obraza i staklastog pogleda uprtog u tavanicu. Činilo se da pomera usne, kao da nešto govori ili se moli, pokriven do vrata čaršafom ispod kog se moglo nazreti da je vezan.

– Zašto je vezan? – upita profesor zgražavajući se.

Njegov domaćin se samo osmehnu melanholično, kratko.

– Za njegovo dobro...

– A zašto je u mraku?

– Fotofobija...

Kratko su stajali i zurili u momka, dok doktor ne učini da bolesničkom sobom ponovo zavlada pređašnji mrak.

– I? – gledao je profesor u svog domaćina željan odgovora.

– Pacijent upadljivog izgleda, ispijen, bled, kahektičan, prikočenog stava, nepoverljiv, sumnjičav, ne uspostavlja kontakt očima, mutističan... – verglao je doktor dok su se vraćali kroz hodnik – u stanju izraženog psihomotornog nemira. Verbalni kontakt se ne uspostavlja. Biheviralni aspekt ukazuje na moguće prisustvo perceptivnih obmana. Slabije modulacije afektiviteta, uz anksioznost psihotičnog nivoa.

Hodali su od starosti užlebljenim podom hodnika dok su im koraci odjekivali, odbijajući se o neme zidove bolnice. Doktorov glas dobi jezivi eho.

– Stiče se utisak prosečnih intelektualnih kapaciteta. Očuvanog pamćenja za starije, kompromitovanog pamćenja za novije događaje. Redukovanih voljno-nagonskih dinamizama manifestovanih kroz apragmatizam, ambivalenciju, hipobuliju, insomniju, socijalnu restrikciju, smanjene frustracione tolerancije, sklonost *acting-out* reagovanju. Bez uvida u svoje stanje, nekritičan... – nastavljao je doktor.

– Hm, da, da, da... – klimao je profesor glavom praveći se da razume o čemu njegov sagovornik govori – dakle... ni Vi pojma nemate o čemu se radi?

Njegov sagovornik se trznu, kratko, ali odsečno, prikrivajući to zbunjenim, neiskrenim osmehom.

– Ja... znam... za razliku od mnogih mojih kolega. *Obscurum clamoris*.

Profesor sleže ramenima pomirljivo. Latinski naziv je za njega značio samo produžetak doktorovog pametovanja i ništa više od toga.

Već su se vratili do klupe gde su se i našli, pa on tu i zastade, ali ga doktor pogura rukom ne prekidajući svoju mantru.

– Evo, ovuda, do lekarske sobe.

Prošavši ona vrata s rešetkama, ušli su u hodnik obasjan neonkama. S desne strane nalazila su se široka starinska vrata od punog drveta prefarbana desetinama nijansi bele, koja bi uvek na kraju, očigledno, postala žuta. Na vratima nije bilo nikakvog natpisa.

– Izvolite – doktor otvori vrata i ljubazno ponudi gostu da uđe. Na stolu ih je već čekao čaj koji se pušio i kafa koja je divno mirisala, što kod profesora ponovo probudi želju za duvanom. – Sedite, raskomotite se.

Udobna starinska fotelja s izlizanom kožom boje hrastovog drveta ugodno ugnezdi profesora. S druge strane radnog stola u kancelarijsku stolicu smesti se doktor Kozarčanin, namršteno gledajući u monitor računara.

– Elem – prenu se doktor nakon kratkotrajnog izleta – pacijent je odbijao verbalnu komunikaciju, sve što sam uspeo da iščupam iz njega je da želi olovku i papir... mnogo papira... – nasmeja se kratko zavlačeći ruku u tek otvorenu fioku iz koje izvuče podebelu fasciklu i baci je na sto ispred profesora. Šolje za čaj i kafu zvecnuše.

– Šta je ovo? – zbunjeno je gledao profesor u svog domaćina dok se uskovitlana prašina podignuta treskom teške fascikle slegala, plešući na zraku svetlosti koji se probijao između teških zelenih draperija.

– Nije hteo da priča, pa je pisao – ponovo se isceri doktor, sada pomalo cinično i neprirodno. – Da je, siromah, poradio malo na sebi, mogao je imati dara za pisanje. Hoću reći, brzo se čita, a pretpostavljam da će Vama biti i zanimljivo jer opisuje ljude i događaje iz tog Gornjeg Sela...

– Stričević – ispravi ga profesor. – Srpska posla... Od tog jednog sela nastala su dva: Gornje i Donje Selo. Posvađali su se koje će nositi ime Stričević, pa su ondašnji organi vlasti doneli odluku da se nijedno ne zove tako.

– Sada se sećate? – podiže doktor pogled značajno.

– Naravno da se sećam.... trebalo mi je malo... niti selo, niti ikoga od tih ljudi nisam pomenuo decenijama. Razumete...

– Shvatam – ustade doktor iz svoje radne stolice. – Uzmite, pročitajte... Neće Vam trebati mnogo, mada ovako kao kupus deluje kabasto. Slobodno zapalite lulu...

– Kako ste znali? – gotovo se zaledi profesor.

– Posao mi je da znam – Kozarčanin se na tren nasladi profesorovom pretpostavkom da poseduje naročit detektivski talenat ili bar neku vrstu vidovitosti, a onda spusti loptu. – A i par puta Vam je lula provirila – pokaza momak na unutrašnji džep profesorovog somotskog sakoa. – Uživajte... – reče i nestade iza teških drvenih vrata.

Profesor sleže ramenima i dohvati fasciklu s rukopisom. Iz unutrašnjeg džepa sakoa izvadi kožnu futrolu s naočarima debelog okvira. Odvoji prvu stranicu pošto bojažljivo otklopi korice...

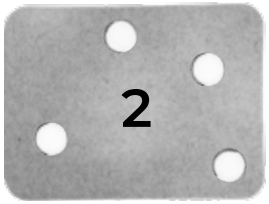

Kad se siđe niz šumarak, pukne pogled na brda obasuta šljivicima i jabučarima, tu i tamo neki ševar ili livada, samo crvena kupa – krov dedine kuće skrivene iza krošnji – kvari zelenilo. Kolski put kroz šumu, pa preko proplanka, vodi do šljivika koji dođe kao neko dvorište pre dvorišta. Ranije, kad sam kao klinac dolazio s matorcima kod babe i dede, tu bismo, iako nadomak kuće, stali i odmorili. Ćale bi zapalio cigaretu, keva gunđala zbog toga, a mi klinci bismo hvatali kiseonik, jer na ovoj visini ga je bivalo sve manje i manje. Onda bi se između šljiva dogegala jedna šajkača s golemim brcima, kao da je s prozora gledala kad će neko naići. Iza nas bi ostala hrastova šuma u strani; nepregledna, tamna i tajnovita, mirisala je na trulo lišće i pečurke. Negde gore pri kraju šume, ali to je bio neki drugi svet, već bi se našla po koja bukva. Te bukve, iako ih nije bilo mnogo, deda je pažljivo birkao i štedljivo sekao, koristeći ih samo za dimljenje mesa. Iznad je bila velika livada, za mene kao klinca nikad veća kad je treba plastiti, a nikad kraća kad smo se zimi sankali.

Vukao sam se kao prebijeno pašče kroz već ožutelu šumu. Od puta je ostao onaj pravac i duboko usečeni kolotrazi prekriveni decenijskim slojem lišća. Koliko se gazi putem, najbolje mi pokaza kao ruka debelo drvo, ko zna koje, što se našlo da izraste nasred grbe između kolotraga. Niko ga tu nije dirao, pa što ne bi raslo? U šumi je noć već počinjala. Iako je tamo na zapadu kroz krošnje treperelo crvenkasto sunce, ono je ovde, duboko u šumi, bilo nejako i nemoćno. Dole iznad potoka perčini magle lelujaju, dok samo moji đonovi šljapkaju i šušte zapuštenim putem. I dođoh do one krivine. Spustih se ka livadi, a srce mi se uzlupa, kao da ću videti neku veoma dragu osobu koju, eto, već dugo nisam video.

Ali nje nema. Šljivik izdivljao, ostarele madžarke prerasle su davno krov kuće i samo malo crvenila se vidi, što zbog šljiva, što zbog mahovine koja se uhvatila po crepovima. Rastužih se, ali ipak stadoh na vrh livade, jer – ko sam ja da rušim tradiciju.

Brežuljci se ustalasali, crvenkasto-žuti, negde još uvek lepo zeleni. Tamo gde pogled lagano počinje da se gubi beli se škola, a pored nje ružna žuta

zgradetina što su je zvali zadruga. Videla se pored i kuća nekog Ostojića, te parohijski dom, a iza debelih hrastova, na malom uzvišenju, video se samo zvonik nove crkve, kako su je zvali, iako je ona bila boga pitaj koliko stara. A to gde je stara crkva, to je tek priča za sebe...

Nasmejem se i pljunem sasušenu lepljivu pljuvačku na krtičnjak koji mi umalo ne dođe glave.

Začudo, niz livadu je vodio prilično utaban putić, što mi je govorilo da je ovde frekventno, verujem lovci... Spustio sam se do šljivika, a ispod njega nakrenuta od mahovine ozelenela taraba. Prilazio sam s nekim skoro religioznim osećanjem, ali i sa stegom tuge u grudima.

Škripnu kapija. Gotovo istom intonacijom kao nekada. Čak i reza kliknu na isti stari način, pa me samo na tren skoro razveseli. Okrenuh se ka kući i gotovo da videh Vukosavu kako struže ogorele tragove s pogače, čuh veliki kuhinjski nož kako zvoni preko hrskave kore. Gotovo da osetih miris vruće pogače. Okasneli vrabac kao da je imao isto priviđenje kao ja. Podno stepenica kljucao je mrve s tek sastrugane pogače.

Težak sam na suzu, ali sad sam sâm i baš me briga. Jesen je lagano hladila sve oko mene, leta kao da nije ni bilo i neka nevidljiva kiša je činila da sve oko mene postane setno, tužno i mokro. Ne usudih se da uđem u kuću odmah, nego prođoh kraj stepeništa i stadoh se spuštati niz strmi deo avlije. Pod nogama osetih ostatke kamenih ploča koje su činile stazu oko kuće. Sada su ih trava i mahovina sakrile. Ispod kuće beše kapija vezana zarđalim lancem, još uvek jaka i zdrava, iako se taraba oko nje odavno srušila, a oni delovi što su celog svog veka bili bliže zemlji – u zemlju su se i pretvorili.

Štala, velika šupa koju je deda ozidao od betonskih blokova, skoro srušeni svinjac i nešto gde su volele da spavaju kokoši, ali što je bilo teško nazvati kokošinjcem, bili su dole ispod. Na tu izbu beše naslonjen kavez u kom smo moj brat, sestra i ja držali zečeve, a posle je deda tu držao piliće. Brenina kućica je bila čitava i zdrava i opet kao da mi se učini da vidim repić posavca s belim vrhom kako mahnu iz nje. Čini mi se da začuh i lanac kako struže preko drvenog poda kućice, no i to brzo postade samo repić magle koja se dizala dole od potoka. Iza štale je počinjala veća strmina. Sećam se da nama deci nikako nisu dozvoljavali da se sami tamo uputimo, mada smo to svakako rado činili kad bismo utekli od očiju odraslih. Kroz štalu se videlo bagrenje s druge strane, sva vrata i prozori behu popadali, a krov se na jednom ili dva mesta ulegao, možda čak i urušio. Onaj osećaj stegnutosti iz grudi pope se u grlo, a iz grla stade mi tresti bradu.

Dok sam odlazio niz uzanu stazu ka potoku, pazeći da se ne zakačim

na koju kupinu ili kakav drugi trn, osvrnuh se da i iz ove perspektive vidim kuću. Nakratko, kraičkom oka, onoliko koliko mogu da podnesem. Videlo se da tu niko ne živi, da tu više niko ne dolazi, da ta kuća više nikoga nema.

Prečicom sam se uputio ka školi i crkvi, onom što bi neko nazvao centrom sela. Nisam se nadao da ću omrći, ali debelo sam zagazio u noć. Preko puta crkve, pa malo niz put, bila je kafana i znao sam da je iza kafane bilo nekoliko soba za vozače autobusa koji su noćivali tu dok je u selu bilo ljudi i đaka, ili za pijanog poštara Miloša, ili nekog zalutalog planinara. Na tren, dok sam prolazio kraj parohijskog doma, videh nakratko popa kroz prozor, kao da je nešto tražio po podu.

Put mi preseče snop žućkastog svetla, a onda kraj mene bučno uz štektanje motora i iritantno treskanje prikolice prođe rasklimani traktor. Zaustavio se nedaleko od kafane, na zaravni ispred ruševine koja je nekada bila seoski dom. Začuh žamor i treskanje teških predmeta o prikolicu, što mi instinktivno probudi pažnju. Sve sam sporije prilazio kafani zainteresovano gledajući šta grupica od pet-šest momaka to radi oko traktora. Na gomili kraj prikolice bile su naslagane ovce, mrtve, vune umazane u krv.

– Šakal, kažeš? – čuo se nečiji piskutavi glas.

– Šta je drugo, pa nije mogla veverica vako da ih pokolje...

Rasprava se ponovo pretvori u žamor, žamor u svađu, po svoj prilici pijanu. S gađenjem sam gledao u glavu ovce koja se mrdala na gomili kada bi ispod nje izvukli drugi leš. Oči su joj bile izbečene, a modar jezik je neprirodno visio iz usta. Na tren mi se učini da me gleda. Namrštih se i skrenuh pogled, dovoljno da primetim jednog od momaka koji je do pre nekoliko trenutaka tovario poklane ovce. Netremice je piljio u mene. Prenaglašena donja vilica, rumeno lice koje se jasno videlo na svetlu što je bacala jedina ulična svetiljka u selu i ne baš inteligentan pogled sitnih plavih očiju, nisu delovali gostoljubivo. Prođoh na svega par metara od njega, a on pljunu za mnom, počastivši me i nečim nalik prezirnom pogledu.

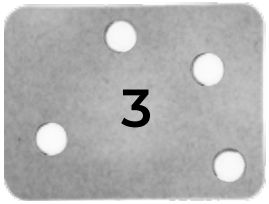

Kročih u kafanu, umoran od hoda i malčice smrznut. Toplota i duvanski dim protrčaše kraj mene napolje, a onaj što je stajao iza šanka pogleda me kao da sam kakvo blago ispustio van. Brzo zatvorih vrata. Tri čoveka za stolom ispred samog šanka i ne pogledaše ka meni već, kao da su me očekivala, nastaviše ćutke da igraju domine i prave maglu od cigara. Dvojica mlađih, krupni, razrasli od teškog rada i prilično podgojeni masnom hranom i izdašnim dozama alkohola, crveni u licu, neobrijani, sedeli su za stolom s desne strane do prozora i pili pivo. Oni me pogledaše. Jedan me odmeri od glave do pete, kao da sam neka snajka, a drugi, nosati sa zaliscima, klimnu glavom u znak pozdrava, ali onako kao da se godinama znamo. Tu ja nazovem Boga, kako je red, a svi prisutni, ne pomerivši se više, promrmljaše nesinhronizovano u glas: „Bog pomogô...“

Sedoh za prvi sto do kog dođoh, baš usred kafane. Čovek iza šanka dođe do mene i obrati mi se sa:

– C!

Pogledah ga s čuđenjem, a on reši da mi pojasni:

– Nemoj sedati tu, ubiće te promaja.

Pomerih se za drugi sto, a on će opet:

– Jok – gledao me je hladno, polupijano. Bio sam gotovo siguran da me zajebava. – Ta stolica je klimava, polomićeš se kô belegija.

A onda mi pogledom dojavi koja bi to stolica bila po meri. Sedoh tamo, spustih ranac na susednu stolicu i odahnuh.

– Izvoli?

– Čaj od hibis... – ma nisam ni stigao da izgovorim ime biljke do kraja kad se svi, kao po komandi, okrenuše k meni. I ona trojica nezainteresovanih koji su igrali domine, pa i nosati zajapureni i njegov mokri brat.

– Daj mi rakiju – i dalje su me gledali iako sam od greške pokušao da napravim šalu – i daj ljudima šta piju.

Usne im se razvukoše u osmehe. Izgleda da sam pronašao čarobnu reč. Oznojeni okrnjeni čokanjčić s prepečenicom koja tek što je počela da žuti spusti se na moj sto. Iako mi nije bilo do rakije, ali „kad si u Rimu...“ Nakrenuh.

Brkati žgoljavi čičica što je igrao domine okrete se da mi odmeri cug. Ostala dvojica saigrača baciše pogled preko ramena, a gledala su me i ona dvojica rumenih. Šta da radim do da je srknem do dna, što i učinih. Kao voda. Spusti se niz grlo bez upozorenja, a onda negde na pola puta kao da se upali i – kad stiže do želuca – eksplozija. Prvi udar izbi na nos, drugi na oči, a treći mi udari u lice i osetih kako mi se boja vraća u obraze. Posmatrači su ćutali. Spustih čokanj na progoreli bordo stolnjak i mljacnuh utrnulim jezikom.

– Daj mu još jednu – reče žgoljavi dekica i vrati se svojoj igri. Treća je bila na račun kuće, a četvrta od one dvojice zajapurenih. Realno, meni bi dovoljno, ali mi se činilo da neće na dobro izaći odbijem li koga. Onda se oglasio još jedan iz ekipe koja je igrala domine, pa sam još jednu turu ja zvao.

– A koji si ti? – podiže konobar obrve prošarane sedim dlakama.

– Vidoja Vojinovića unuk – kako ovo izgovorih, svi se okrenuše s nekim posebnim poštovanjem. Svima se navuče osmeh na lice, a zajapureni nosati debeljko kliknu:

– Dragutine, jes to ti?

Skočio čovek, rastegao osmeh ispod one nosine, nabubrili mu ionako krofnasti obrazi, svi zubi beli, osim trojke, gore levo, koja je kompletna falila. Još kad bih ja znao koji je on... ali on je definitivno mene znao.

– Ja sam, Milan.

***

Onda sam seo s njima za sto. Ali pošto me je nosati prvo izljubio i dobro izgnjavio i izbubecao svojim lopatama od šaka. Ni malo ne preterujem kad kažem da su mu prsti bili veličine srpske kobasice u najboljoj kasapnici. I njemu i njegovom prijatelju iz usta se širio zadah čistog alkohola. A Milan je bio žgoljavi klinac s ogromnim ušima i ništa skromnijim nosem, kog smo svojski maltretirali svakog leta. Kad je trebalo da se šta ukrade, njega smo poturali, kad je trebalo nešto da uradimo, opet smo poturali Milančeta, a jednom smo ga iz zlobe napojili rakijom i rekao bih da se od tada nije ni istreznio. Ipak, obradovao se kad me je video, i to iskreno. Bio je mlađi svega nekoliko godina, tri ili četiri, ali je bio baš suvonjav i prilično kržljav. Šta li mu se desilo da izraste u ovakvog gorostasa? Imao je bar sto trideset kila i cela dva metra. Ljudina koja je sedela s njim bila je još teža.

– Dobro... Otkud ti ovde?

– Došao da obiđem kuću. Da zapalim babi i dedi sveću.

– Ih, sad... Nije te bilo godinama.

Tačnije petnaest godina. Kako koja godina prođe, svaka sledeća mi se čini kraćom i kao da mi izmiče. Ne okrenem se čestito, a neko me već pita:

„E, gde ćeš za doček?“ Čekaj, bre, zar je već... I tako se iznenađujem sve brže i brže, a onaj prostor između iznenađenja kao da isparava, skuplja se i sužava. Petnaest godina je prošlo od kako nisam kročio u dedinu kuću.

– Pa, kako ćeš do kuće? – ubaci se onaj suvonjavi dekica. – Mrak je, a i ladno je.

– Vala, ne bi ti ja tamo prošô za državu – nabaci jedan od njegovih partnera u igri, a čičica ga prezrivo pogleda.

– Ko od stra mre, za dušu mu se prdi... – obrati mu se neobavezno preko ramena.

Ja se okrenuh ka dekici i slegoh ramenima.

– Bio sam tamo, kući. Al... dok navučem nekog granja, potpalim vatru... Godinama tamo nikoga nije bilo.

– Ja... Pravo veliš – mljacnu dekica – A deš da noćiš?

– Pa mislio sam da prenoćim ovde, u sobama za vozače.

Uh, kako su se slatko nasmejali, a onda sam u pauzama smeha saznao da autobus ne saobraća već čitavu deceniju i da poštar svu poštu ostavlja u kafani u susednom selu.

– Ako oš voj da spavaš, Milijan će ti da razmesti gajbice u magacinu. To ti je jedna soba, a u drugoj su mu se puhovi nalegli.

Milijan, kafedžija, vlasnik i jedini zaposleni, kiselo se nasmeja, a onda se obrati meni.

– Jes, vala. Najbolje bi ti bilo d odeš do Vere... Znaš ti Veru Seleninu? Ona se vratila iz Beograda pre nekoliko godina, načisto. Napravila domaćinstvo kô šećer. Dolaze joj stranci... dišu vazduh, šetaju, jedu govna. Ona ima sigurno mesta, a i neće ništa ni da ti naplati ako se Milanče zauzme za tebe.

Milan se okrete ka Milijanu, mutnog pogleda, ljutit, ali s potajnim smeškom u uglu usana.

– Slušaj, matori... Nemo mnogo da sereš.

– Neću. Znaš da ja to samo pomalo.

– Znam, znam, zato ti i kažem. Viš Ostojinu tarabu, ekseri taman počeli da rđaju, a letve još jake.

Ode Milijan kao nekim poslom za šank.

– Dobro, Milane, nema razloga da pretiš... Zna Milijan kako je to kad ona stvar udari u glavu.

– E, vidi budale, oće stvarno da mu oderem guzicu – za sebe promrmlja Milan, pokušavajući da flašom promaši nos.

– A u pravu je, najbolje da odeš do Vere. Lepo, toplo, dobra klopa...

– Džabe pička... – dobaci Milijan, a ostali udariše horski u smeh. Do

malopre ljuti Milan bi najgrlatiji.

U neko doba, kad se kafana dobro napunila dimom, a mi alkoholom, drmnuše ulazna vrata o zid. Veseli žamor koji smo napravili u trenu zamre. Tišina. Gusti dim cigareta ne pokulja napolje, ni topli vazduh ne uteče, već kao da ustuknu. Svi smo gledali ko će ući, ali nikoga ne bi. Samo mrak i kaiš magle koji na tren uđe u kafanu, pa se brže bolje predomisli. Prođe kraj vrata, kraj prozora kao da zastade, a onda ode dalje niz sokak. Tišina i dalje, muk... Samo je iz krkljavog zvučnika Tozovac dozivao Cigane, ali nekako tiho, u daljini. Učini mi se da začuh fijuk vetra i magla se raziđe sa sokaka. Sad se kroz vrata jasno videla Ostojićeva kuća sa one strane puta. Milijan se izvuče iza šanka, krenu ka vratima, ali nekako na pola puta stade i nasloni se sa obe ruke na stolicu. Obori glavu i uzdahnu. Ostalima se video jasan strah na licima, samo je žgoljavi čičica žvakao brk i hladnokrvno gledao ka vratima. Ustade posle nekog vremena i odgega se do vrata. Zatvori ih žustro, a onda proveri da li drže. Pogleda ka meni, nasmeja se usiljeno, pa uz lošu glumu ukori Milijana.

– Reko li ti ja da metiš rajber?

– Kako, bre, gosti da mi uilaze ako metnem rajber iznutra?

– E, pa vaki ti gosti i ne trebaju – prokomentarisa onaj pričljiviji što igra domine. Čičica se odgega natrag do svog mesta.

– Daj de još po jednu.

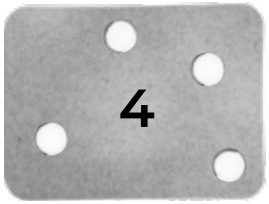

Pojma nisam imao gde sam. A onda se lagano krete film sam razmotavati. Setih se kafane, nazdravljanja, ispijanja... Ne nosimo mi gradski momci alkohol kao ovdašnji brđani. Onda se setih i uskog puta, Milana i njegove „lade nive“, krošnji koje su se sablasno nadvijale nad put kao da hoće da nas zaustave. Skakutali smo seoskim putem koji je nekada davno bio nasut, a sad je samo beskrajan niz isušenih lokvi. Mirko i Milan, koji je sedeo kraj njega, kao da su razgovarali nekim samo njima znanim jezikom.

– Ne... ne možemo. I on je čuvar... – odzvanjale su mi Milanove reči upućene Mirku, a onda sam utonuo u san...

***

Kako otvorih vrata vajata u kom sam zanoćio, neka me sila gurnu natrag. Zavedoh se i gotovo da padoh. Prekoračio sam visoki prag tek iz drugog pokušaja, a onda kraj mene prošušta omanja ženska prilika u crnini, duboko zabrađena u debelu crnu maramu. Prođe kraj mene kao da me ne vide, kao da me i nema. Nakon par koraka stade, skoro teatralno, ukopa se. Gledao sam za njom, ceo prizor je bio neprijatan, pomalo jeziv. U dvorištu u kom sam se obreo nije bilo nikoga, samo ja i nepoznata žena u crnini okrenuta leđima. Trajalo je to... bogami je trajalo. Muk, tišina i njena povijena ramenca koja su stajala kao sleđena. Taman mi kretoše ledenice uz kičmu, kad neka sila me gurnu, puče nešto i ja htedoh da jauknem, ali glasa nije bilo. U momentu sam bio onesposobljen, sva snaga mi se u strah pretvorila i u pete sišla zajedno sa srcem. Oči sam razrogačio, usta razglavio, kao u najcrnjim snovima kad te svakakvi satrapi saleću, a ti ne možeš ni prstom da mrdneš, a kamoli da se braniš. Ledenice se pozabijaše duž kičme i, kad se stadoše peti uz vrat i kosu mi dizati na glavi, zagrme mi neko gotovo na uvo:

– Ustade li, leba ti? Pa, ako se u čaršiji vako ustaje, dobro je da još imamo i vakvu državu. Pevac što je jutros kukuriko već se rumeni na krompirićima, a ti se ni umio nisi... Čuj umio... Treba da zovem ove iz kamenoloma, krmelje da ti skidaju...

Drobio je Milan neumorno. Sedoh na nekakvu klupu, sivu, nelakiranu sa sve onim čvornovatim krivim nogarima, a on se stade guzičiti, kao hoće i on